హారావళి.

(రెండవ సంస్కరణము.)

ఇది

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులచే

రచియింపఁబడినది.

మొదటికూర్పు.

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

నిడదవోలు.

౧౯౧౮.

కాపీరైట్.

శ్రీరామచంద్ర.

హారావళి.

ద్వితీయభాగము.

అక్షరగీతము.

ఎంచఁగారాని శబ్దప్ర ♦ పంచమందు
వేఱువేఱురూపంబుల ♦ వెలయునీదు
విమల పదములనాత్మప్రభా ♦ వించుచుందు
మనిశమును మాకుఁదోఁచెడు ♦ మక్షరంబ!
మహితమైయొప్పు రుద్రాక్ష ♦ మాలకన్నఁ
జేరుఁగాంచిన ముత్యాల ♦ పేరుకన్నఁ
గోపుచూపెడు రతనాల ♦ కోవకన్న
నెందు నక్షరమాలిక ♦ యే ఘనంబు.
దైవదత్తంబులైన వే ♦ దంబులకును
ధర్మవిహితంబులైన శా ♦ స్త్రంబులకును

న్యాయరూపంబులౌ పురా ♦ ణంబులకును
మూలమనునది యక్షర ♦ మాలగాదె?
అఖిలమైన జగద్వ్యవ ♦ హారమునకు
సకలమైన ప్రపంచ వి ♦ జ్ఞానమునకు
వివిధమైన మనోభావ ♦ వివరమునకు
నిరత మాధారమైన య ♦ క్షరమకాదె?
ఒక్కటై యొక్కరూపునొం ♦ డొంటిఁగలసి
వేఱుపోలిక నందుచు ♦ వివిధగతుల
వలన వివిధాకృతులఁదాల్చి ♦ వరలుచుండు
నట్టి యక్షర తత్త్వంబు ♦ నరయవశమె?
ధరణిలో నామరూపభే ♦ దంబులైన
సకలజీవ భావంబులు ♦ సకలలోక
గతులు, సకలేప్సితార్థ సం ♦ తతులుఁదుదకు
నక్షరమునందె సంక్రాంత ♦ మగునుగాదె?
నిత్యమై, నిర్మలంబయి ♦ నిశ్చలమయి
నిఖిలమున కాదియై వర్ణ ♦ నీయమైన
ప్రణవమోంకార రూపశ ♦ బ్దంబుగూడ
మఱిమఱింజూడ నక్షర ♦ మయమెకాదె?
ప్రకృతి నన్యోన్యవస్తు సం ♦ పర్కకలన
నాకృతి గుణంబులకు భేద ♦ మైనయట్లు

లీలసనో౽న్యవర్ణన • మేళనమున
నర్థఫలసిద్ధులకు భేద • మగుచునుండు.
ప్రకృతి రూపంబుఁగని పర • బ్రహ్మమూర్తి
యఖిల భావంబులకును దా • నైనయట్లు
గ్రంథ రూపంబుఁగాంచి య • క్షరచయంబు
నఖిలభావంబులకును దా • నగుచునుండు.
ఆకసమునుండిపుట్టిన • యట్టిశబ్ద
మాకసమువోలె నీరూప • మగుచునుండు
నక్షరంబునఁబుట్టిన • యట్టిశబ్ద
మక్షరాకృతితో నిత్య • మలరుచుండు.
ధారుణి, నదీప్రవాహాప్తి • సారవంత
మర్థవంతము, ఫలవంత • మైనయట్లు
భావమక్షరసంస్ఫూర్తి • వలన సార
వంత, మర్థవంతము, ఫల • వంతమగును.
వికలితనదీతరంగ మా • లికలలోనఁ
బ్రకటితాక్షర రూపమా • లికలలోన
శబ్దములెపుట్టు నైన న • క్షరభవంబు
లైనశబ్దంబులేసుమీ • సార్థకములు.
వివిధమతములవారిచే • వివిధరూప
భావముల బ్రహ్మమర్చింపఁ • బడినయట్లు

వివిధభాషలం దెచే ♦ వివిధరూప
భావముల నక్షరము నాడఁ ♦ బడుచునుండు.
ఆత్మనిర్వృతికో, పర ♦ మాత్మసేవ
నరయుటకో, పరమాత్మ తా ♦ ననుటకో యికో
సంతరింపంగఁదగిన వి ♦ జ్ఞానమునకు
సాధనంబైనదల్ల య ♦ క్షరముకాదె?
ఒకనిఁ బ్రేమించి తనుకీర్తి ♦ నోముటకును
నొకనిఁ గోపించి తనుకీర్తి ♦ నొంచుటకును
వలఁతియైయున్న నరపాల ♦ ఘనునిచేతి
కలమునకుఁ గల్గుశక్తియ ♦ క్షరముకాదె?
జగతిఁ బుట్టింప, రక్షింప ♦ సమయఁ జేయఁ
గర్తృకర్మక్రియాశూన్య ♦ గతివెలుంగు
పరమతేజంబు నక్షర ♦ వాచ్యమొకద!
ప్రకృతి జీవులలోన నీ ♦ శ్వరునివెనుక
నిలువఁబడియున్న మానవ ♦ కులమునెల్ల
నెలమిఁబై మెట్టునెక్కింపఁ ♦ గలుగుటకును
సాధనంబైన దక్షర ♦ జ్ఞానమొకద!
సృష్టికర్తకు నీజగ ♦ త్సృష్టివేళఁ
దత్తముచిత్తవిజ్ఞానంబు ♦ దసరఁ జేయు
నేమహాశక్తి? యట్టివా ♦ ణీమతల్లి

యక్షరాకృతియే గదా ♦ యరసిచూడ !
నీలములు, రత్నములు, గుణ ♦ నియతిఁజేసి
ప్రిబలియును నలంకార మా ♦ త్రిముగాని
సార్థకమ్ములు, నుతపర ♦ మార్థకములు
నైన యక్షరవర్ణతు ♦ ల్యంబులగునె ?
అక్షరంబీజగద్వ్యవ ♦ హారమునకు
నెన్నియొ పదంబులను సృష్టి ♦ యించుచుండ
నలపరబ్రహ్మలోకయా ♦ థార్థమనుచుఁ
బ్రాణికోక కొన్నియొసఁగు లే ♦ పాటిఘనత.
విశ్వమెల్లను వార్తచే ♦ వెలయుచుండు
వార్తవెలయును పత్రికా ♦ వ్యాప్తివలన
పత్రికాస్ఫూర్తియక్షరా ♦ వాప్తిఁగలుగుఁ
గాన నక్షరమే జగ ♦ త్కల్పకంబు.
అక్షరమువాణికాధార ♦ మగునో ? వాణి
యక్షరంబున కాధార ♦ మగునో ? యక్ష
రాకృతియె వాణియొ ? యెఱింగి ♦ యానతిండు
పదమ లాక్షర తత్వవి ♦ జ్ఞానులార !

[illegible]

కవిగీతము.

[illegible]లమునఁ గవి ◆ కవితవలన
[illegible] క్షి[illegible]దుట ◆ గలుగుచుండుఁ
[illegible]త మధురవ ◆ స్తువులు లేవు
[illegible]త ధన్యమా ◆ నవులు లేరు.
[illegible] ◆ బ్జములఁ గూర్చి
[illegible] ధకా ◆ ర్థములఁ గూర్చి
[illegible]మోద మధురభా ◆ వములఁ గూర్చి
[illegible]రసదలం ◆ కృతులఁ గూర్చి
[illegible]క్తసు మధుర ◆ ధ్వనులు సెలఁగ
[illegible]సుకుమార ◆ శయ్యలలర
[illegible] చాతురీ ◆ రీతు లెసఁగఁ
[illegible] వివిధక ◆ ల్పనలు వెలయఁ
[illegible] మెఱపులు ◆ మెఱసినట్లు
[illegible] సోనలు ◆ గురిసినట్లు
[illegible] సౌరభమెల్లెడ ◆ దొరసినట్లు
[illegible]హితమై మానితంబైన ◆ మనసుతోడ
[illegible]మై పావనంబైన ◆ పల్కుతోడ

విమలమై విస్ఫుటంబైన • వ్యక్తితోడ
దివ్యమై ధీయుతంబైన • దృష్టితోడఁ
బదములు నిరర్థకంబులై • గదురకుండఁ
బాదలు రసభావములు చెక్కు • చెదరకుండ
నుస్వభావ మాధుర్యంబు • సుడియకుండఁ
గావ్యదోషంబు లెంతయు • గవియకుండ.
భావముఁ గరంచు దృశ్యకా•వ్యములనైనఁ
జవులఁబుట్టించు శ్రవ్యకో•శములనైనఁ
దానవర్ణాళిఁ బోలుప•ద్యములనైనఁ
దారహారాళిఁ బోలుగ•ద్యములనైన
మహితగతివ్రాయుమా! వ్రాయు•మా! కవీంద్ర!
ప్రకృతి నీతోడునీడయై•పలుకుచుండె
స్వస్థచిత్తత గల దంతె • చాలు నీకుఁ
గావ్యనిర్మాణమునఁ బరి•కరము లరసి
చూచుకొన నేల ? కవితనీ•సొమ్ముకాదె!
భావనాబల మున్నది•ప్రకృతియున్న
దిష్టముండినఁబదముల•కేమి కొఱఁత?
వారిదవిహారనగ శృంగ•పదము లరసి
స్వాదు జలపూర్ణనదనదీ•పదము లరసి
పంకజామోదకాసార•పదము లరసి

ఫలభరిత దివ్యకేదార పదము లరసి
సదమల స్నిగ్ధసైకత పదము లరసి
పావనతపోవనాశ్రమ పదము లరసి
భవ్యతరమందిరారామ పదము లరసి
భవనగోపుర పట్టణ పదము లరసి
సార్థకంబుగ భావించి సరసకావ్య
మొకటి వ్రాయుము! వ్రాయుము! సుకవిచంద్ర!
సమదకోకిల కలకూజితములలోనఁ
బరిముదిత మయూర కేకారవములలోనఁ
బంజరశుకీశుకాను లాపములలోన
సుమసమారోహ దళిశింజితములలోన
పక్షపాద పరిచారారవములలోనఁ
దుములకల్లోల జలధిఘోషములలోన
ధరణిధర నిర్ఝరపరిపాతములలోన
విమలతటినీ తరంగవేగములలోన
సుమధురానిల సంచాలనములలోనఁ
దరుణకాదంబినీ గర్జితములలోనఁ
బరికృతి యవ్యక్తమంజులధ్వనులు నెఱపి
వినుచున్నది చెవియొగ్గి వినుము! వినుము!
రమణ నొకనారి నీలాంబరంబుఁ దాల్చి

హా రా వ ళి.

చెలఁగి యొకసారి వెన్నెల♦చీరఁ దాల్చి
పొసఁగ నొకసారి మంచుమే♦లుముసుఁగుఁ దాల్చి
లీల నొకసారి మేఘమా♦లికలఁ దాల్చి
ప్రీతి నొకసారి చుక్కల♦పేరు దాల్చి
పరగ నొకసారి క్రొన్నెల♦వంకఁ దాల్చి
వరుస నొకసారి సస్యగ♦ర్భంబుఁ దాల్చి
సరస నొకసారి బాలభా♦స్కరునిఁ దాల్చి
గడియకొకరీతిగా నలం♦కార సరణి
నెఱపుచున్నది ప్రకృతినీ♦నికటమందు
లసదలంకారముల లక్ష్య♦లక్షణములఁ
దెలిసియుంటి విఁకేమికా♦వలయు నీకు ?
కమ్మపుప్పొడి నెత్తావి♦గుమ్మరించి
వేగుఁబోకలఁ దెమ్మెరల్♦వీచునపుడు
ప్రౌఢకాంతల ప్రణయకో♦పములు దీరఁ
గొక్కొరోయని తొలుకోడి♦కూయునపుడు
కాఱుచీఁకటి గుంపులఁ♦గడలఁద్రోసి
తూర్పునఁ బ్రభాతకాంతులు♦తోఁచునప్పు
డుదయశైలంబు మాటున♦నుండి బాల
సూర్యుఁడల్లనల్లనఁ దొంగి♦చూచునప్పు
డరుణకిరణంబు లల్లనఁ♦దరులమీఁద

నలరుపవడంపుఁ దీవల • నల్లునపుడు
ప్రకృతికాంత ప్రసన్నభా • వంబుఁ దాల్చి
కలవిహంగమ రుతములఁ • గులుకునపుడు
విమలమౌ నీహృదంతరా • ళమున నెన్ని
యెన్నియూహాలు తట్టునో • యెవరి కెఱుక?
కలికి చూపులనెంత రా • గంబు గలదొ
తెలఁది నవ్వులలో నెంత • చలువగలదొ
విరిశరంబులలో నెంత • చుఱుకు గలదొ
కాంచి తెలుపంగ వలఁతినీ • కవితగాదె!
సమయ సముచిత నవరస • స్యందనమున
హృదయకేదారముల నెల్లఁ • బదను చేసి
లలితనీతి బీజంబులఁ • జిలుకరించి
మొలకలెత్తింపఁగాఁ గృషి • సలుపుమయ్య!
నీతితత్త్వబోధకుఁడవై • నెగడునపుడు
తోఁచినన్ని త్రోవల నీవు • ద్రొక్కవచ్చు
లేదు నిర్బంధమనఁగ నీ • లేఖినికిని
కలదుగాదె " నిరంకుశాః • కవయ " యనుట;
వెలయు ప్రకృతికిఁ బరిమితి • కలదుగాని
భావనాప్రకృతికి లేదు • పరిమితి భువి
భావవీథి యనంతమై • పరఁగుఁగాన

హారావళి.

వివిధగతులఁ జరింపుమీ♦కవివరేణ్య!
నిస్తులంబగు నీలేఖి♦నీముఖంబు
కలుషపూర్ణమషీరస♦కలితమయ్యు
నవరసంబులఁ జిల్కుచు♦న్నది సతంబుఁ
గృతులచే పట్టుగలవారి♦ కేమికొఱఁత?
నీమనోభావముల నెల్ల♦నేర్పుమీఱ
సతురాకృతి విలసిల్లు♦నట్లుచేసి
మనసువెంబడి నీదులే♦ఖిని చరింపఁ
గలమగానునఁగవితపైఁ♦దలపుఁ జేసి
ప్రకృతితత్త్వరహస్యని♦ర్ణయము చేసి
యఖిలవస్తు గుణంబుల♦నవధరించి
వివిధరూప స్వభావముల్♦విశదపఱచి
దేశకాలపాత్రంబులఁ♦దెలియఁ జెప్పి
సనయదుర్నయగతులఁబో♦ధనము చేసి
కష్టసుఖసంతతుల నెల్ల♦గణనఁ జేసి
పాపపుణ్యకర్మంబులఁ♦బరిగణించి
యనుపమపవిత్రచరితంబు♦లనువదించి
సకలవిధ్యుక్తధర్మముల్♦సంతరించి
సర్వశాస్త్రముల్ బోధింపఁ♦జాలఁగలవు
సర్వధర్మముల్ వివరింపఁ♦జాలఁగలవు

సర్వశక్తులు గలిగింపఁ • జాలఁగలవు
సర్వశుభముల సమకూర్పఁ • జాలఁగలవు
జగతి నీమాట మీఁదుగా • జరుగుచుండు
జగతి నీచేత సస్వార్థ • మగుచునుండు
జగతి నీమాపుత్రోవనే • చనుచునుండు
జగతి ధన్యుండనంగ నీవె • సత్కవీంద్ర!

కావ్యగీతము.

సుకవిమూర్ధన్యభావబో • ధకములైన
లలితసూక్తులనక్షరం • బులుగఁజేయు
నిస్తులంబైన వరలేఖ • నీముఖంబు
సుప్రసన్నప్రభావంబుఁ • జూపుఁగాక!

రథ్యములఁ దోలిదినరాజు • రథముఁ ద్రిప్పి
మహిజనంబుల వడఁకించు • మంచు విప్పి
తరువరంబులజీర్ణప • త్త్రములదూసి
విశ్వమెల్లడనాశల • వెలయఁజేసి

వత్సరముతోడ శిశిరంబు ♦ వదలిపోవ
విరిసరులతోడ నలరుఁదె ♦ మ్మెరలతోడఁ
దలిరుగొమ్మలతోడఁ గో ♦ కిలలతోడఁ
గమ్రపుష్పాళితోడ భృం ♦ గములతోడ,
వల్లరులతోడ నిత్యోత్స ♦ వములతోడ
మేలిదినములతోడ యా ♦ మినులతోడ
నల్లనల్లన మధుమాస ♦ మరుగుదెంచె;
నైన నేమాయె శాశ్వత ♦ మైన దేది?
కాంచుచుండంగ నిదియును ♦ గడచిపోవు;
నిట్టిశిశిరవసంతంబు ♦ లేమిలెక్క?
యెన్నికల్పాంతరంబులె ♦ న్నెన్నియుగము
లెన్ని యేండ్లెన్ని యయనంబు ♦ లెన్ని ఋతువు
లెన్ని నెల లెన్ని పక్షంబు ♦ లెన్ని దినము
లెన్ని రేలెన్ని యామంబు ♦ లెన్ని గడియ
లెన్ని నిమిషంబు లీరీతి ♦ నేగినవియొ?
వడివడిగఁ బోవుకాలప్రి ♦ వాహమందుఁ
బొడముసుడిగండములలోనఁ ♦ బడిమునింగి
పాంచభౌతికవస్తుప్ర ♦ పంచ మెన్ని
యెన్నిమార్పులనందలే ♦ దింతదనుక?
ఎట్టయెదుటనో, వెనుకనో ♦ యెఱుకపడి

యెఱుకపడకుండనో భువి ♦ జరిగిపోవు
చున్నయీపరిణామంబు ♦ లన్నిటికిని
మనముగనఁజాలునా సవా ♦ ళ్లను లిఖించి
ప్రకృతిచూపుమనేయుండు ♦ వికృతులెల్ల;
భావికంబైనయట్టిప్ర ♦ పంచమునకుఁ
గేవలాదర్శనం బెసఁగ ♦ భావికంబు
గాఁదిదానికి, మనమంత ♦ గాఁగ్రహింపఁ
గలమొ లేమోయనెడుశంక ♦ గలుగఁబోదు;
అరయఁగావ్యప్రపంచంబు ♦ నంతఁగూడ
సృష్టికాలాతిపాతంబు ♦ లట్టివాండ్రు
లట్టిచిహ్నంబులేపాడ ♦ కట్టుచుండు;
నైననుబ్రదర్శంబున ♦ యుండెకాక
బోధనంబునఁగూడఁబ్ర ♦ బుద్ధమైన
దగుటఁగావ్యంబెవరణీయ ♦ మగునుగాదె!
పరమమైనసృష్టికావ్యప్ర ♦ పంచమందు
దర్శితములైనప్రకృతిచి ♦ త్రంబులెల్లఁ
గాలవాహినివడిలోనఁ ♦ గలసిపోక
యుండునప్పటికెప్పటి ♦ కొక్కగతిని;
నగరరాజమయోధ్యయె ♦ నేఁటిదా? పుణ్య
వనగిరినదీనదంబులె ♦ ప్పటివో? సేతు

కలనమేనాఁటిదో ? మహా • జలధిలోని
లంక యెప్పటిదో? నిష్క • లంకుఁడైన
మేటి శ్రీరామచంద్రుఁడే • నాఁటివాఁడో ?
పరమసాధ్వీమహీజ యె • ప్పటిదో ? ఖలుఁడు
పఙ్క్తికంధరుఁ డెప్పటి • వాఁడో ? చూడ
నాస్థలంబులు మున్నటి • యట్ల యిపు ;
తెలుపునాకాలమంతయుఁ • దిరిగిపోయె
నాఁటివా రొక్కరైననీ • నాఁడు లేరు
కాని తత్తత్స్వరూపల • క్షణములెల్ల
నతులకావ్యప్రపంచచి • హ్నితములగుటఁ
గావ్యమునఁ బూర్వ మెల్లెల్ల • గాంచగలము.
ఉచితదేశంబులను దత్త • దుచితరీతి
నుచితసమయంబులను దత్త • దుచితలీల
నుచితపాత్రంబులను దత్త • దుచితవృత్తి
నుచితభంగిఁ బ్రదర్శించి • యుచితవచన
గతులనుచితానుచితధర్మ • తతులనెల్ల
నెఱపి కావ్యప్రపంచంబు • గఱపుచుండు.
ధర్మదేవతా నిర్మితో • త్తమపవిత్ర
సుప్రసిద్ధానురూపవ • చోమధురిమ,
శ్రీరమాంతమణిమణీ • చిరదయార్ద్ర

భావనాలోకనాతిప్రభావపటిమ,
ప్రియసతీహృదయాంభోజ ♦ విలసదతను
భావనిర్మలనిశ్చల ♦ ప్రణయమహిమ,
మోక్షలక్ష్మీమనోజ్ఞస ♦ ముత్సుకప్ర
భాసమానాభినుత మంద ♦ హాసగరిమ
మెల్లనొకచోటఁబడయంగ ♦ నెంతువేని
వడసినెమ్మదినలరారఁ ♦ గడఁగుదేని
నలరియనుభావములఁజొక్కఁ ♦ దలతువేని
చొక్కిపరమార్థము గ్రహింపఁ ♦ జూతువేని
నలఘుతరదివ్యవస్తుసం ♦ కలితమైన
కలితగుణభావవర్ణనా ♦ లలితమైన
లలితశబ్దార్థమధురసో ♦ చ్చలితమైన
చలదమేయాభినవరసో ♦ ల్లలితమైన
సరసకావ్యంబునొకసారి ♦ చదువుకొనుము!
తలుపుచాఁటున నిలుచుండి ♦ తమివెలార్చు
వలపుటిల్లాలినునుముద్దు ♦ పలుకువోలె
మెలపునంజేరికౌఁగిట ♦ నలముకొనిన
కలికిజవరాలి వగగుల్కు ♦ పలుకువోలె
నలసియలయించితలపించు ♦ నలవెఱింగి
కులుకుప్రోయాలి నెఱనీటు ♦ పలుకువోలె

నేదినీమానసమునెల ♦ యింపఁగలదో?
యేదినీయాత్మకానంద ♦ మీయఁగలదో?
యేదితనతోడనిన్నెన ♦ యింపఁగలదో?
అట్టిసద్వస్తునిస్తులం ♦ బైనదాని,
నట్టినవరసబంధురం ♦ బైనదాని
నట్టిపరమార్థసాధనం ♦ బైనదాని
నెఱిఁగిసత్కావ్యముగ గ్రహిం ♦ యింపుమయ్య!
మించుసంసారజలధి దాఁ ♦ టించునావ
మంచిపెద్దలగతు లేర్ప ♦ రించుత్రోవ
మానసికరోగములనెల్ల ♦ మాన్పుమందు
మహితదీప్తికరంబైన ♦ మంచివిందు
సరసకావ్యంబుననెనీకు ♦ దొరకఁగలదు.
పొదలుపరితాపమున మది ♦ చెదరునపుడు
దొరలుదుఃఖంబుననుదారి ♦ తోఁపనపుడు
వడఁకునెమ్మనికలనత ♦ వాడమునపుడు
జీవితమునందు నిస్పృహఁ ♦ జెందునపుడు
మదిఁగుదురఁజేసి, చల్లని ♦ మాటచెప్పి
కలఁకనెడలించి, ధైర్యంబు ♦ గలుగఁజేసి
తల్లిదండ్రులఁబోలి, పె ♦ ద్దలనుబోలి
యిష్టసఖుఁబోలి, ప్రాణనా ♦ యకునుబోలి

గణయతిప్రాసములఁ గట్టి ♦ గాఁగుదించి
పద్యములలోనఁ బద్యముల్ ♦ పన్నుకోఅకె
ఓష్ఠ్యమస్పర్శకంబు ని ♦ రోష్ఠ్యమనుచుఁ
ద్వ్యక్షరద్వ్యక్షరైకాక్ష ♦ రంబులనుచుఁ
ప్రాసగతులంచు శబ్దచి ♦ త్రంబులనుచు
సర్వగురులఘువర్ణ ప్ర ♦ సారమనుచు
వ్యర్థవాక్యావళి విడం ♦ బనముకోఅకె
వ్రాయఁబడినవియెల్లఁ గా ♦ వ్యంబులగునె?
అర్థములతోడ వాక్యంబు ♦ లమరుచుండఁ
జిత్తముఁ గరంచు గతిధ్వనుల్ ♦ సెలగుచుండ
భావము సెలంగ రసముట్టి ♦ పడుచునుండ
సమయసముచితవర్ణనల్ ♦ సాగుచుండఁ
బాత్రరూపంబు లెదుటఁ గ ♦ న్పట్టుచుండఁ
దత్తదుచితస్వభావముల్ ♦ తట్టుచుండ
సరణివిడకుండఁ గాఁ గథ ♦ జరగుచుండఁ
బాఠకుల మానసములలోఁ ♦ బడఁగఁ జేసి
నిశ్చయజ్ఞానగరిమసం ♦ తింపఁజేసి
పాత్రపాఠకతతినైక్య ♦ పడఁగఁ జేసి
మోదమో! ఖేదమో, కష్ట ♦ మో, సుఖంబొ,
ధైర్యమో, దైన్యమో యద్భు ♦ తంబొ, భయమొ,

కోపమో, యీర్ష్యయో, మోహ ♦ తాపభరమొ
యనుభవింపంగఁ జేసియ ♦ య్యాదనులందు
నెల్లధర్మంబులక్షరా ♦ కృతిఁగఁ జేసి
హృదయఫలకంబులందుఁజి ♦ త్రింపఁజాలు
సత్కృతికావ్యంబెసత్కా ♦ వ్యమగునిజంబు.
కలితగంగాప్రవాహావ ♦ గాహనమున
గాత్రముపవిత్రమైకాంతిఁ ♦ గాంచినట్లు
అనుపమానప్రభావది ♦ వ్యాంజనమున
నేత్రములునిర్మలంబులై ♦ నెగడినట్లు
కమ్రతరశాణయంత్రసం ♦ ఘర్షణమున
జీవమణిదీప్తమై విరా ♦ జిల్లినట్లు
పటుతరానలసంపుట ♦ పాక కలనఁ
గనకముత్తప్తమైవన్నెఁ ♦ గన్నయట్లు
పరసకావ్యరసామృతా ♦ స్వాదనమున
హృదయసీమపవిత్రమై ♦ సదమలమయి,
దివ్యమై, తీక్ష్ణమై, సము ♦ దీప్తమగుచు
నిశ్చలానందపదవి సం ♦ దించుచుండు.
నీనరుఁడుకోరఁదగినదిం ♦ కేమిగలదు ?
విధివిధానంబులెపుడుభా ♦ వింపఁబోము
ప్రకృతిసూత్రంబుకరమునఁ ♦ బట్టఁబోము

విశ్వమనియెడు కావ్యంబు ♦ విప్పఁబోము
అంతరాళంబులోనున్న ♦ దరయఁబోము
కాంచెదము నిన్ను కావ్యమా! ♦ కన్నులార
వినియెదము నిన్ను సతతంబు ♦ వీనులార
చదివెదము నిన్ను నోరారఁ ♦ జవులు దేర
మనన మొనరించెదము నిన్ను ♦ మనసు దీరఁ
గడఁగి ధర్మార్థకామమో ♦ క్షంబులనెడి
పూరుషార్థచతుష్కంబుఁ ♦ బొందఁజేసి
యనితరజ్ఞాన సంపద ♦ నందఁజేసి
మమ్ముఁ జరితార్థులను జేయు ♦ మానతంబు !

సంశయము.

ఎవని గతిభేదమునఁ జేసి ♦ యీజగంబు
వివిధపరిణామములతోడ ♦ వెలయుచుండు
నట్టి కాలాంతకునకు ని ♦ రంతరునకు
ననితరాధీన గతికి వం ♦ దనశతంబు.
నిత్యమైయద్వయంబయి ♦ నెగడుదాని

నాకృతిగుణాహ్వయాభావ ◆ మైనదాని
నాదిమధ్యాంతరహితమై ◆ యలరుదాని
నఖిలకర్మంబులకు సాక్షి ◆ యైనదాని
నఖిలశక్తులకును మూల ◆ మైనదాని
నఖిలపరిణామకారణ ◆ మైనదాని
నఖిలమును జూచి చూడని ◆ యట్టిదాని
నఖిలమును జేసి చేయని ◆ యట్టిదాని
నఖిలమును నంటి యంటని ◆ యట్టిదాని
నఖిల మగుదాని నవ్యయ ◆ మైనదాని
విమలవిజ్ఞానధను లైన ◆ విబుధు లెల్ల
నైకకంఠ్యంబుగాఁ బర ◆ మాత్మ యనిరి;—
కాని యామూర్తి నేరీతిఁ ◆ గాంచ నగునో
తెలిపి చూపఁగ లేక య ◆ దృష్టమనిరి;
పలికి బోధింప లేకని ◆ ర్వాచ్య మనిరి;
అతిలౌకానుభవంబున ◆ నామహాత్ము
లెది పరమాత్మ యని నిశ్చ ◆ యించినారొ
యావిశేషంబు లెల్ల నీ ◆ యందుఁ గూడ
నగపడుచునుండె నిది యేమి ◆ యద్భుతంబొ?
కాలమా! శాశ్వతత్వంబు ◆ గలదె నీకు?—
దైవమునకును నీకు భే ◆ దంబు గలదొ,

నీవద్వైతంబో తెలియంగ ♦ నేరకుంటి
యుగము గుఱింగుచునుండె నే ♦ మున్న దింక!
నా శత్రికర్మృతి కెవార్యక ♦ నాకఱియంతు:
నెవరి నడుగుదు సంశయం ♦ బెట్లుతీఱుఁ
గాలమా! యుంచు కాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని—
అధికలోకానుభవయుక్తు ♦ లైనవారు
అనుభవంబున విజ్ఞాను ♦ లైనవారు
తెలిసికొన్నంత యడిగినఁ ♦ దెలుపువారు
ప్రకృతిలో ముందు నీకంటెఁ ♦ బడినవారు
పేరుగలవారు, నాకంటెఁ ♦ బెద్దవారు
పుడమి విడనాడి యెచటికో ♦ పోయినారు;
ఉన్నవారెల్ల నాకంటెఁ ♦ జిన్నవార
లెవరి నడుగుదు? సంశయం ♦ బెట్లుతీఱుఁ?
గాలమా! యుంచుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;—
తల నరసియుండె; మేనిర ♦ క్తము హరించె;
చూపులు నశించెఁ; బలుగమి ♦ శూన్యమయ్యె;
నడుము లేవదు; కాళ్లకు ♦ నడక లేదు
శల్యములు సంధులను బాయ ♦ సమయ మయ్యె.

నేను శీతోష్ణఁ బరువెత్త ♦ లేను గాన
నేను గన్నార నినుఁ గాన ♦ లేనుగాన
నాదువిన్నప మొక్కటు ♦ న్నయదిగానఁ
గరుణ నీదీనమానవు ♦ మొఱ వినంగఁ
గాలమా! నివాకించుక ♦ కాలమాగు!
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;—
తల్లియొడిలోనఁ జేరి తా ♦ తాయటంచుఁ
నాలు నేతులు గదపుచుఁ ♦ బాలు ద్రావి
చిన్నిచిఱునవ్వు వెన్నెలల్ ♦ చిందువారఁ
గన్ను లరమోడ్చి నిద్దురఁ ♦ గనుటె కాని
నీవు తారుట యే చూడ ♦ నేరనైతి
నాఁటియవ్యక్తపోలికాం ♦ తరమునుండి
నేఁటివఱకును మేలుకో ♦ నేరనైతి
నిప్పుడు నీవొండు గాక నా ♦ కేమి కలదు?
కాలమా! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;
వనవిహారంబులను జేయు ♦ వాంఛతోడఁ
గుసుమసౌరభములఁ గాంచు ♦ కులుకుతోడ
మలయమారుతముల మెచ్చు ♦ మమతతోడఁ
గోకిలాలాపముల విను ♦ కోర్కెతోడఁ

దమిఁ బ్రియాన్వేషణము చేయు ♦ తలఁపుతోనె
తెలిసి తెలియనికతిని ♦ దిరిగితిరిగి
నావసంతంబు కడచని ♦ పోవుచుండఁ
జోద్యముగ సంతయును జూచి ♦ చూడనైతిఁ
గాలమా ! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;—
మోహమృగతృష్ణ యొకవంక ♦ ముసరుచుండ,
విరహపరితాప మొకవంకఁ ♦ గెరలుచుండ,
వేఁడినిట్టూర్పు లొకవంక ♦ వెడలుచుండ,
నుష్ణసంకల్పరుచిరారు ♦ ణోదయములు,
నప్రసన్ననిదాఘసా ♦ యంతనములు,
జాగరీకృతయామినీ ♦ సముదయములు
జరగె నెన్నియొ నాగ్రీష్మ ♦ సమయమందుఁ,
గాని నాకప్పు డీయూహ ♦ కలుగలేదు
కాలమా ! యించుకాగుము ♦ కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;—
కైరవశ్యామసుందరాం ♦ గంబుతోడఁ
జారువిద్యుద్విలాసహా ♦ సంబుతోడ
మేలిచూపుల నర్ధాంగి ♦ లీల వచ్చి
సమధికానంద బాష్పవ ♦ ర్షంబు గురిసి

చల్లగా మేను పఱపించి • సాగిపోయె
నతిచమత్కృతి నాదువ • ష్టావసరము
హాప్రవేళను దుఃఖాస్రు • పూరమయ్యె
నింక నితరంబు నామది • కెట్లు తోఁచు?
తోఁచి యిప్పుడు ప్రశ్నింపఁ • జూచుచుంటిఁ
గాలమా ! యించుకాగుము • కరుణతోడ
నాదుసంశయమును • దీర్చిపోదుగాని;—
జీవనకళంకమంతయుఁ • బోవఁజేసి
మానసాకాశవీథి ని • ర్మలముచేసి
కలుషపంకంబు నెల్లనిం • కంగఁజేసి
హృదయకమలంబు నలరించి • పొదలఁజేసి
నాశరద్వాసరంబులు • నడచునాఁడు
విస్మృతవేణిక యగునదీ • విలసనంబు
వెలువడుచునున్న యినుకతి • న్నెలతెఱంగు
కలసియాడెడు రాయంచ • కవ జెడంగు
తనివిదీఱక నిరతంబుఁ • గనుటకొఱకె
మఱగి నీమాటఁ దలపోయ • నెఱుఁగనైతిఁ
గాలమా ! యించుకాగుము • కరుణతోడ
నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని;—
నలుగడల మంచుకావిరు • లొలయువేళ

హంసనంస్ఫూర్తి యత్యల్ప • మైన వేళ
దడదడంగూర్చి కంపంబు • దొడరు వేళ
ననలసాన్నిధ్యమును గోరు • నట్టివేళఁ
దమివిశేషించి యసుఖంబుఁ • దార్చు వేళ
మదిఁ గలంగించు నాదుహే • మంత వేళ
ముడుచుకొని కన్నులను మూసి • గడపినాడఁ
గాని యీవేళ నాముందు • గతిని గూర్చి
క్షణము సేపైన నూహింపఁ • జాలనైతి
నుగము గ్రుంకుచుండె; నే • మున్న దింకఁ?
గాలమా ! యించుకాగుము • కరుణతోడ
నాదు సంశయమును దీర్చి • పోదుగాని—
నామనోరథగతికి భి • న్నత ఘటిల్లె
శైశిరము వచ్చెఁ, బ్రకృతియు • సారమయ్యె;
జీవితలతాలవాలంబు • జీర్ణమయ్యెఁ;
బాటవము తగ్గె నాకుల • పాటు దోఁచె;
నాశ కింకను చిగిరించు • నాశ కలిగెఁ;—
బతనశీలంబు లగుజీర్ణ • పత్త్రివితతు
లెల్లఁ దలపోయ మున్నుచి • గుళ్లెకావె?
ముందుఁ దలనూపఁబోవు నా • మోసు లెల్లఁ
బండుటాకులు గాకుండ • నుండఁగలవె?

సంవత్సరాది.

సకలసచరాచరప్రపం • చకము నరయ
నిరత మభినవముగఁ గానఁ • బఱచుచుండు
ప్రకృతికో పరమాత్మకో • వలుకరాని
సర్వశక్తికి మా నమ • స్కారశతము.

మ. కలమా! నీ విప్పు డేమి వ్రాయుటకు సం
కల్పించితో? నేఁటి నీ
కులుకుంజెయ్యిలు మైచకచ్చకలు మా
కున్ వింతగాఁ దోఁచె; నూ
జ్జ్వలభావస్ఫురణంబునం దభినవ
ప్రాగల్భ్యముం జూపు నీ
జిలుగుంబంగరువ్రాలమోఘవిజయ
శ్రీకంబు లౌఁగావుతన్!

అస్మదీయమనోభావ • నానురూప
కామగామినీ! యో లేఖి • నీమతల్లి!
చల్లచల్లగ నటునిటు • జరగె దేల?
తెల్లముగ మాకు నీజాడ • తెలిసిపోయె.

నాయికానాయకుల నట ♦ నంబు లెల్ల
నెలమిఁ జిత్రింపఁగా మది ♦ నెంచ లేదు;
వికృతసందర్శనాలాప ♦ విభ్రమముల
నలరు పురుషులఁ జూపింపఁ ♦ దలఁప లేదు;
జీవితం బంతయును దేశ ♦ సేవఁ గడపు
పుణ్యులచరిత్రమును వ్రాయఁ ♦ బూన లేదు;
బవరమున జయలక్ష్మినో ♦ స్వర్గరమనో
చూఱగొను వీరుల వీక్షింపఁ ♦ జూడ లేదు;
ప్రథితదేశభాషోపద్ర ♦ వంబుఁ గూర్చు
తెంపరుల విమర్శింప నూ ♦ హింప లేదు;
ఘనదురాచారపంకసం ♦ కలితులైన
కుమతులఁ దిరస్కరింప నూ ♦ ల్కొనఁగ లేదు,
అవని కపకారకారణు ♦ లైనయట్టి
దుర్మదాంధుల దూషింపఁ ♦ దొడర లేదు;
ప్రకృతితత్త్వాద్భుతగుణాను ♦ భవము గలుగు
ధీమతులచిత్రగతులఁ జిం ♦ తింప లేదు;
విపులవైరాగ్యనిష్ఠాప్ర ♦ విష్టులైన
మౌనులమహాత్త్వ మెఱిఁగించు ♦ మమత లేదు;
కాని, నవరసంబులకు ని ♦ ధానములైన
యిందఱకు నాట్యరంగమై ♦ యెసఁగుచున్న

యిందఱకు నాశలను వెల • యించుచున్న
యిందఱకు నూతనోత్సాహ • మిచ్చుచున్న
యిందఱకు నొక్కరూపుగా • నెదుట నున్న
యట్టి నూతనసంవత్స • రాదిఁ గూర్చి
లేఖినీ ! వ్రాయఁదలఁచుకో • లేదె? చెప్పుమ !

* * * * * * *

క. వ్రాయుము నిర్మలభావవి
ధేయమ్ముగ బుధజనాతి • ధేయముగ జగ
ద్గేయమ్ముగ లలితసుధా
పాయమ్ముగఁ బారకర్త • పణవేయముగన్.
ప్రమదమందానిలాంకూర • పటలితోడ
లలితకుసుమపరిమళ • లహరితోడఁ
గలితనవమంజరీలతా • గణముతోడ
నమితఫలపుష్పఘనతరు • సమితితోడఁ
దనరు నుపవనముల, మహా • వనములందు,
నలరు పొదరింటిచల్లని • నెలవులందు,
జలజవిలసితకాసార • తలములందు,
బలియు చక్కనిపచ్చిక • బయళులందు
నెసఁగెడు మనోజ్ఞభావంబు • నెంచుకొనుచు
వనితరానందలీలల • నాడుకొనుచు

భ్రమరఝంకారములతోడఁ ♦ బాడుకొనుచుఁ
బ్రకృతిచిత్రింబులను గానఁ ♦ బఱచుకొనుచు
వనరమం గూడి క్రీడింప ♦ వచ్చినట్టి
తరుణసుందరమూర్తి మా ♦ ధవునిఁ గూడి
వచ్చినది నేఁడు నూతన ♦ వత్సరంబు.

* * * * * * *

అస్మదీయసుఖస్థితు ♦ లందుఁ గాని
యలఘుతరకష్టకాలంబు ♦ లందుఁ గాని
యరనిముసమైన మము ♦ విడనాడకుండ
నీడపోలిక నెప్పుడు మా ♦ తోడఁ దిరిగి
కాలవశమున నేఁడు మా ♦ కనుమొఱంగి
పూర్వవత్సర మెచటికో ♦ పోయె ననుచు,
దానితోఁగూడఁదలచూపి ♦ ద్రఢిమఁగాంచి
పొదలు నాశాలతలు తెగి ♦ పోయె ననుచు
డెందములఁగుందువడి దిగు ♦ లొందనేల?
దానిపోలికనే పూని ♦ దానివెనుక
దానిసర్వస్వమునకు స్వ ♦ త్వంబుఁగాంచి
దానియధికారమున నిల్చి ♦ దానిగతినె
కలసి మిమ్ముల్ఁ దనవారిఁ ♦ గాగ్రహించి
భావుకానోన్యన్యబంధుసం ♦ బంధభావ

బోధకంబుగఁ దానేమి ♦ ముక్కలను జేర
వచ్చినది గాదె నూతన ♦ వత్సరంబు!
కాని, యొక చింత యున్నది! ♦ దాని నిదియు
దీని నదియును జూడఁగా ♦ లేనిగతికిఁ
దలఁచి తలఁచివిచారింప ♦ వలసినదియె.
కడచిపోయిన వత్సర ♦ గర్భమందుఁ
గలసిపోయినసంస్థితి ♦ గతులయందు
జరగిపోయిన కార్యసం ♦ చయమునందు
మనసుపోయినచోఁ బోవఁ ♦ జనును గాక,
మనకు నాస్థితి మరల రా ♦ దనుట నిజము;
మనము నచటికిఁబోఁజాల ♦ మనుట నిజము.
ఏది గతమున కొక యుప ♦ కారమైనఁ
జేయునది లేదు; కాన నా ♦ చింత మాని
హృదయముల నాశలను వెల ♦ యించుచున్న
యట్టి యీ వర్తమానంబు ♦ ననుసరించి
యొదవనై యున్నభావిఫ ♦ లోదయమున
కెదురుచూచుచు ముందుఁబో ♦ వుదముగాక!
అనయ మెలమావిలేఁజిగు ♦ రాకె మెసవఁ
దలఁపుఁగాంచుట కోకిల ♦ తప్పు గాదు;
ఎప్పుడు వికసించియేయుండ ♦ నిచ్ఛగించి

సంభ్రమించుట తమిస్రదో • సముత్ర గోదు;
ప్రకృతిసంబంధులగు జీవు • లకు సతంబు
భావ మాశార్ద్రమగుట స్వ • భావికంబు.
అవనతోన్నతగతుల కా • శాభిరతులె
కారణము లని, పరిణామ • కాలమందుఁ
గష్టసుఖదాయకము లని • కాంచి, వాని
నెవఁడు మొదలంటఁ దెగఁగోయ • నెంచఁగలఁడు?
జీవులప్రచారములకు, నా • శావకాశ
విస్తృతికి, వర్తమానభ • విష్యములకు
నన్నిశసంబంధబాంధవ్య • మమరుఁ; గాన
సాగిపోయిన పూర్వవ • త్సరముకంటె
నరుగుదెంచిన యీ నూత • నాబ్దమందె
యెల్లవారలకును బ్రేమ • హెచ్చుఁగాతె!

* * * * * * *

"క్రొత్త యొక వింత యని యెంచు • కొనుటె కాని,
జగతికిం గ్రొత్త యున్నదే? • సాధులార!
సరిగ దినములలోన మా • సములలోన
సమదు ఋతువులలో నయ • నములలోనఁ
గాలములలోన నొక్కటే • గతిని గాంచి
తలఁగి చన్న ప్రమాదివ • త్సరముకంటె

నేగుదెంచిన యానంద ♦ మెంత గొప్ప ?
జరిగిపోయిన యట్టి వ ♦ త్సరమునకును
వచ్చి జరగుచున్న యీ ♦ వర్షమునకు
నెంచి చూడంగ వ్యత్యాస ♦ మేమి కలదు ?
కాలగతికిని భేదంబు ♦ కలదె ?"—యనుచుఁ
జెప్పుచుందురు కొంద ఱ ♦ చ్చెరువుగాఁగ
విశ్వసింపంగఁ జెల్లునే ♦ వీరిమాట ?
కాలపరిణామములు కాన ♦ వాలువైచి
ప్రకృతి కన్నారఁగాఁ గనం ♦ బఱచుచుండఁ
దెలిసి యెవ్వరు కాదని ♦ పలుకఁగలరు ?
అస్మదీయాస్తు లనృతంబు ♦ లందు లేనిఁ
బ్రతుకుమీఁద నె యటునిటు ♦ పడుట మాని
లలితగతిఁ బ్రాఁకుచుండు బా ♦ లకునిఁ జూచి
తప్పటడుగులఁ దిరుగాడు ♦ దారి మాని
పరువులెత్తుచునుండు డిం ♦ భకునిఁ జూచి
జననిచెంగట నే యాడు ♦ కొనుట మాని
సకులతోఁ గూడి యాడు కొం ♦ డికను జూచి
మంటిలో వ్రాసికొను నోన ♦ మాలు మాని
బాలబోధను చదువు శా ♦ బకునిఁ జూచి
చదువుపాఠములు నేర్చుకోఁ ♦ జనుట మాని

వలసప్రజసరాలిఁ జేరు జ ◆ వ్వనునిఁ జూచి
భవనమున భార్యతో నొంటి ◆ పాటు మాని
తనయులం గాంచు బిడ్డల ◆ తండ్రిఁ జూచి
యంతయును నాది యని దొర్లు ◆ నాస మాని
ముక్తికై చూచు ముక్కాలి ◆ ముసలిఁ జూచి
ముఖ్యముగ వారిదరి కేగి ◆ ముచ్చటించి
కాలగతికిని భేదంబు ◆ కలదో, లేదో
తిరిగిపోవక వలసినఁ ◆ దెలిసికొనుఁడు !

* * * * * * *

నిన్న నేఁడును నొకరీతిఁ ◆ జన్ననైన
జీవులకుఁ గ్రొత్తయే చేసి ◆ పోవుచుండు.
రాజ్యములఁ గ్రొత్త, సమయధ ◆ ర్మములఁ గ్రొత్త,
పాత్రములఁ గ్రొత్త, నెఱనడ ◆ వడులఁ గ్రొత్త,
గుణములం గ్రొత్త, పలువలు ◆ కులను గ్రొత్త;
వేసములఁ గ్రొత్త, యాచార ◆ విధులఁ గ్రొత్త,
చదువులం గ్రొత్త, కవితార ◆ సములఁ గ్రొత్త,
దినదినంబును గ్రొత్తయై ◆ తనరుచుండు.
నూత్నజీవధర్మాసక్తి, ◆ నూత్నశక్తి,
నూత్నవైభవసంపత్తి, ◆ నూత్నవృత్తి,
నూత్నమార్గానుగతబుద్ధి, ◆ నూత్నసిద్ధి

నూత్నభావోదయమునసే ♦ నూలుకొనును;
గానఁ బ్రకృతియో పరముఁడో ♦ కరుణఁజేసి
జీవులకు నూత్నమతి దయ ♦ చేసియుంట
నిట్టిసంవత్సరాదు లె ♦ న్నేనిఁ జనిన
మనకు నీవత్సరాది నూ ♦ తనమె యయ్యె.
నెల్లవారల హృదయముల్ ♦ పల్లవించె;
మరల నాశాలతలు పూచి ♦ పరిమళించె;
జనుల కెల్లను నూతనో ♦ త్సాహ మొదవె;
నవ్యభావోదయం బయ్యె ♦ నరులలోన.
జనుల జీవమానమున వ ♦ త్సరమొకండె
యరయ సర్వప్రధానమై ♦ వఱలుఁ; గాన
జీవితంబున నొకయేఁడు ♦ చెల్లిపోయె
ననుచుఁ బెద్దలు తమధర్మ ♦ మాచరింప,
వయసు వెలయింప నొకయేఁడు ♦ వచ్చె ననుచు
నలరి బాలురు పెద్దల ♦ ననుకరింప,
నేఁడు గడచిన ఫల మింత యెఱుఁగలేమి
జనమాతులు పండుగలె చేసి ♦ సంతసింప;
నందఱకు నన్నిరూపులై ♦ యుపతరించి
యుత్సనముఁ గూర్చుచుండె సం ♦ వత్సరాది.
ఉదయభానుని కోమల ♦ మృదుకరముల

దరవికసితాబ్జినీనవ ♦ పరిమళములఁ
జారుశీతలమందస ♦ మీరణములఁ
గలవిహంగకలాలాప ♦ కలకలముల
నిట్టులంబుగ నాశలు ♦ నిండియుండె.
నేక్షణంబునగతవర్ష ♦ మిట్టెచనియె
నేక్షణంబున నవవర్ష ♦ మేఁగుదెంచె
నాక్షణం బెప్పు డేరీతి ♦ నరిగినదియొ
యెట్లు మాఱిచి మాఱెనో ♦ యెవ్వఁ డెఱుఁగు?
జననమరణంబులకు నట్టి ♦ క్షణమె కలదు;
జాగరస్వప్నముల కట్టి ♦ క్షణమె కలదు;
ఆక్షణం బెట్లుగా మాయ ♦ మైన నేమి?
గతవినూత్నవర్షములకుఁ, ♦ గాలగతికిఁ
దిరుగు లేకుండఁ జూపులు ♦ దొరకకున్నఁ
బ్రజల కిప్పుడు కలిగిన ♦ బాధ యేమి?
ప్రభువనంతరమునఁ గుమా ♦ రప్రభుండు
పైతృకపదం బధిష్ఠింప ♦ వచ్చినప్డు
లోకమునకును గలిగిన ♦ లోప మేమి?
కాని, గతమునకంటె నా ♦ గతముఁ గూర్చి
సంశయంబులు పుట్టుట ♦ సహజ మరయ.
" పూర్వవత్సర మేరీతిఁ ♦ బోయినదియొ

మరల రాకుంట దానికి • మార్పు లేదు;
మనల లోఁగొని, మనతోడ • ననుగమించు
చున్న యీయేటిగతి యెట్టు • లుండునో?" నను నను
మనుజులకు సంశయము తోఁచు • మాట నిజము.
ప్రిజలజీవితము లను కా • వ్యంబులగుచు
వఱలు సర్గలవంటి వీ • వత్సరములు;
జరగిపోయిన వత్సర • సమితి నెల్లఁ
జదివివ్రైచిన సర్గల • జాడ విడిచి
వానిలోఁ గన్న సుఖదుఃఖ • భావములను
నెడఁదలోఁ బెట్టుకొని (మాత్ర) • వదల రేల?
వచ్చు సర్గను నే కత • పట్టు గలదొ
చల్లఁగాఁ బత్త్రిముల విప్పి • చదువుకొనుఁడు !

ప్రకృతిప్రబంధకర్త.

దేవదేవ! మహాత్మ ! త్వ • దీయదివ్య
భాషబోధకవిశ్వప్ర • బంధమంచు
నెపట శ్రీరామచుట్టితి? • వెచటఁజిత్త
ంపవలెనని వ్రాసిము • గించినావు?
మొదలు తుది లేని నీగ్రంథ • మును సతంబు
నెంతచదివిన, నెంతయూ • హించుకొన్న
నెవ్వ రీకావ్యమును రచి • యింపు మనిరో
యెవరికీకృతి నొసఁగితో • యెఱుఁగరాదు.
సుమధురమనోజ్ఞమృదుపదా • ర్థములతోడఁ
బ్రస్ఫుటప్రౌఢరుచిరభా • వములతోడ
సలలితస్నిగ్ధసౌలభ • శైలితోడ
నీప్రబంధంబు సర్వంబు • నిండి యుండె
నీప్రబంధంబె సర్వమై • నెగడుచుండె
నిట్టిసత్కావ్యమును రచి • యించునూహ
మనఘ ! యెప్పుడు కలిగిన • దయ్య నీకు?
ఆకసంబున నోంకార • మైనయపుడొ?
విపులగతి రేఁగి వాయువుల్ • వీచినపుడొ?

కీలి కీలాకలాపంబు పైఁ గెరలినప్పుడో?
ఉదకము కనోర్మిరంగమై యొదవినప్పుడో?
భూతపంచకమై భూమి పుట్టినప్పుడో?
మింటఁ జుక్కలుమిలుమిలు మెఱసినప్పుడో?
ధరణి జీవులు కన్నులఁ దెఱచినప్పుడో?
యెప్పుడు మొదలిడితో తెల్పు మీ మహాత్మ!
సర్వాత్మక మంగళా శాసనముగ
నీవు తొలుదొల్త వ్రాసిన నిరుపమాన
దివ్యగీతంబునీ దయా దృష్టిఁజేసి
యేసుకృతిముంబు గాంచ చేసినాఁడో
యెంతఁ జేసిన ధన్యాత్ముఁ డైనవాఁడు.
సదయ! సచరాచరప్రపంచమునజీవ
హృదయభావ ప్రబోధార్థ మెల్ల యెడల
నెన్నియెన్నికీర్తుల బాస లున్నయవియు
యన్ని బాసలసలరారు సఖ్యమునకు
సఖ్యమును నిండియున్న నీ యూదికావ్య
మస్తగతిఁ బఠనీయమై యలరుచుండె.
అన్నను! నీవచియించిన యదియె వేద;
శ్రావయ నీవాక్యలకు నంతముఁ ఉడుగు లేదు;
[illegible] నీనమస్కృతు [illegible]

గ్రంథకర్తలకును గ్రంథ • కర్త వీవు.
అమలతర మైన నీప్రబం • ధమునఁ దక్కఁ
దనసుఖావహముగఁ జల్లఁ • దనముఁ గూర్చు
మలయమారుత మెచ్చోట • మలయుచుండు?
నేత్రపర్వంబుగాఁగ వె • న్నెలలఁ గాయు
చంద్రుఁ డెందువాహ్యాళి • సల్పుచుండు?
శ్రోత్రసమోహనముగ దివ్య • రుతులఁ దేల్చు
విహగసంతాన మేయెడ • నెలయుచుండు?
జిహ్వ కింపగు రుచులచేఁ • జెలఁగుచుండు
సరసవాహిను లెచ్చట • జరగుచుండు?
ఘ్రాణతర్పణముగను సు • గంధ మొసఁగు
కుసుమవిసరంబు లేకడ • నెసఁగుచుండు ?
కవులు నిన్ననుసంధించు • కాంక్షఁ జేసి
కావ్యములు వ్రాయుచుండు టొ • క్కటియె గాని
యూహకొలఁది వర్ణించుట • యొకటె కాని
ప్రకృతిమర్మంబు గ్రహియించు • పాటివార ?
ప్రకృతిమాయల కెందులోఁ • బడనివారె?
ప్రకృతికెల్ల నసీతుఁ డౌ • ప్రభుని నిన్నుఁ
బ్రకృతిఁ జేబంతిగాఁ బట్టు • ప్రభుని నిన్నుఁ
బ్రకృతిశాసన మొనరించు • ప్రభుని నిన్నుఁ

ప్రకృతియందెల్ల నిండిన ♦ ప్రభుని నిన్నుఁ
నూహ సేయుటకేని వా ♦ రోపఁ గలరె?
వారు కవిజాతిలోఁ జేరు ♦ వారె కాని
నిన్ననుసరించి వ్రాయఁగా ♦ నేర్తు మనుట
సాహసముగాదె కవిరాజ ♦ చక్రవర్తి!
అనుపమంబైన నీదు కా ♦ వ్యంబు నిట్టు
లెట్టి యోజనతో వెల ♦ యించినావో
యెంత యోజించుకొన్న నా ♦ వంత యైన
హృదయనయనంబులకు గోచ ♦ రింపకుండె.
నేను తరియించు తెరు వను ♦ నియతిఁ గాని
యాత్మశక్తిని బ్రకటించు ♦ నాసఁ గాని
లోకములు మెచ్చుననెడిలో ♦ లుపతఁ గాని
నాకు యశమబ్బుననుచింత ♦ నమునఁ గాని
యర్థసంగ్రహణాపేక్ష ♦ నంది గాని
యీ మహాకావ్యమును రచి ♦ యించినావె?
జగములఁ దరింపఁజేయంగఁ ♦ జాలు నీకు
నఖిలశక్తులకును మూల ♦ మైన నీకు
సకలముఁ బ్రశంస సేయంగఁ ♦ జాలు నీకు
లోకమంతట నిండి వె ♦ లుంగు నీకు
నందగారాని పరమార్థ ♦ మైన నీకు

విశ్వమయ ! విశ్వమందు నీ ♦ విపులకావ్య
మఖిలజీవులు గూడని ♦ రంతరంబు
నెంతొ సంతోషముగఁ బఠి ♦ యించుచుండఁ
గాంచుమనికెంత యానంద ♦ గరిమ కలదొ
కొలఁదివెట్టి వర్ణింపఁగాఁ ♦ గలమటయ్య !
దివ్యమగుసాంద్ర ! యోకవి ♦ రాజచంద్ర !
ఎన్నిజన్మాంతరంబులో ♦ యెత్తి యెత్తి
తుదట దొరకిన నచ్చట ♦ నేగ్రహించి
యిమ్మహాకావ్యమును పఠి ♦ యించుచుంటి
మార ! యెప్పటి కప్పుడే ♦ యభినవముగ,
పరమనోహారముగ, మధుర ♦ సాశ్రియముగ,
సత్యముగ, సార్థకమ్ముగ, ♦ సమధికముగ,
సర్వజనసమ్మతమ్ముగా, ♦ సలలితముగ
ననుభవంబునకుం దోఁచు ♦ నంతె కాని
విసుఁగొకింతయుఁ గలుగ దీ ♦ వింత యేమొ!
కొక్కొరోయని తొలికోడి ♦ కూసినపుడు
తొలుదెసఁ బ్రభాతకాంతులు ♦ దోఁచినపుడు
కులుకు వెల్గునఁ బక్షులు ♦ పలికినపుడు
విరులతావులఁ బూవులు ♦ విరిసినపుడు
చల్లఁబిల్లగాలి వీచుచు ♦ నరుగునపుడు

వెడలి ప్రత్యూషపవనంబు • వీచినపుడు
పూర్వరాగంబు కుంకుమఁ • బూసినపుడు
చివురు లాకాంతి నైకట్యంబుఁ • జెందినపుడు
కూసి కోకిల కన్నెత్తు • చేసినపుడు
పొడుపుఁగొండపై నెఱపొద్దు • పొడిచినపుడు
తరణికిరణంబు లవనికిఁ • దిరిగినపుడు
మెచ్చి తామరమొగ్గలు • విచ్చినపుడు
బాలభానుండు మింటిపైఁ • బ్రాకినపుడు
జరగినకొలంది నీడలు • దరియునపుడు
తలకు సూటిగ దినమణి • నిలిచినపుడు
తరలి పడమటిదెసఁ బ్రొద్దు • తిరిగినపుడు
నాస విడి చాయ పెడమొగ • మైనయపుడు
నపరగిరి ధాతురాగంబు • లలమినపుడు
నపరవారిధి మిలమిల • లాడునపుడు
కనకకాంతుల నీరెండఁ • గాయునపుడు
నిట్టి పవ లంతయున్న దుద • ముట్టినపుడు
మిన్ను తనభాగ్యమణి దాఁచు • కొన్నయపుడు
వెలుఁగుఁ జీఁకటియును గాక • వెలయునపుడు
నఖిలజగతిఁ దమోలత • లలమినపుడు
పొలుపుగా మింటఁ బూవులు • పూచినప్పు

డాశ లన్నియు నేకంబు • లైనయప్పుడు
మిణుగురులుబర్వ వెలుగయును • మోహించినప్పుడు
నించుమించుగ నెల యుద • యించునప్పుడు
వెలఁదివెన్నెలకుప్పలు • పరచినప్పుడు
నలుదెసలు చూచి కలకల • నవ్వినప్పుడు
కలువపూవులనెత్తావు • లొలసినప్పుడు
దేవ ! యెక్కఁ-డప్పుడా ? దిన • దినమునందు
గాఢనిద్రను బొందిన • గడియయేమొ
కాని నిక్కంబుగాఁ గల • లోనఁగూడ
నవరసాశ్రయ మగునీయ • నంత కావ్య
గతులు సూచుచు నానంద • గరిమఁ గాంచి
చదువుకొనుచుందు మొకపింత • చవులుదేర.
చదివినకొలంది మాకు నో • సదయహృదయ
దినము నీమీఁది భక్తి వ • ర్ధిల్లుచుండు.
ప్రబలగౌరవమో యని • ర్వాచ్యమైన
ప్రేమయో మాహృదయవీథిఁ • బెరుఁగుచుండు
నేమహాకావ్యమును బఠి • యించునప్పు
డామహాకావ్యకర్తపై • ననుపమాన
భక్తిగౌరవప్రేమముల్ • ప్రబలుచుండు;
సదిగదా యుత్తమోత్తమ • మైనసుకృతి!

హారావళి.

అట్టిమహిమంబు నీకావ్య ♦ మందె కలదు,
అట్టిరచనాప్రశస్తి నీ ♦ యందె కలదు,
కాన, త్రికరణశుద్ధిగా ♦ గౌరవించి
దేవ! నీమీఁది ప్రేమ వ ♦ ర్ధిల్లఁ గోరుదుఁ
బరిమళజ్ఞానసంపత్తిఁ ♦ బడయఁగోరుదు
నవ్యమారంద పరిపూర్తి ♦ నందఁగోరుదు
నెపుడు నీకావ్యమే మతి ♦ యింతు మయ్య!
పఠన మిట్టు సేయఁ జేయ నె ♦ ప్పటికి మేము
దీని ముగియింపఁగల మయ్య! ♦ దేవదేవ!
ఇమ్మహాకావ్యజలధిలో ♦ నెంతకాల
మీఁది యవ్వలియొడ్డున ♦ కేఁగఁగలము?
ఈవలావలి యొడ్డులం ♦ దెచటికేనిఁ
గష్టపడి యెట్టులో చేరఁ ♦ గలమయేనిఁ
దీరమునఁ గూరుచుండి నీ ♦ దివ్యకావ్య
మహిమ యెంతటిదో యొక్క ♦ మాటలోనె
యింతలో నంతయును గ్రహి ♦ యింపఁగలము
కాని తొలిగాథ తెలియంగ ♦ రానిమాకు
నవల నేమున్నదో చూచు ♦ నంతకంటె
నాది గాంచుటకే యాశ ♦ యనేకమయ్యె
సత్యశోధనసమాజమ ♦ సాధుహృదయ!

ప్రేమ.

ప్రేమమున లోకముదయించె • నేమొ ? కాక
ప్రేమమే లోకమునఁబుట్టె • నేమొ ? కాక
ప్రేమ లోకమయంబయ్యె • నేమొ ? కాక
లోకమే ప్రేమమయమై వె • లుంగు నేమొ !
ఏమయిన నేమి, కొంచెమూ • హించిచూడఁ
ప్రేమమయుఁ డీశ్వరుఁడు; సృష్టి • ప్రేమమయము;
ప్రేమమయులెల్లజీవులు • ప్రేమయొకటె
పావనంబైనదని బోధ • పడుచునుండె.
అంతరంగమునిండి తొ • ల్యాడును నేది ?
యితరభావంబులను జొర • నీని దేది ?
కష్టసుఖముల భేదంబుఁ • గనని దేది ?
ప్రతివిధానంబునకు నాన • పడని దేది ?
యవిరతానందదాయక • మైనదేది ?
యదిగదా యుత్తమోత్తమ • మైన ప్రేమ.
అట్టి ప్రేమంబునకు విష • మమృతమగును;
కాలకాకోదరము పూల • మాలయగును;
దావపావక మభినవో • ద్యానమగును;

జ్వలనపుంజ[illegible] ♦ [illegible]మగును;
[illegible] ♦ [illegible]గును;
[illegible] ♦ [illegible]గును;
వ్యాప్య[illegible] ♦ [illegible]మగును;
అట్టి శ్రీమహా[illegible] ♦ నెట్టియెదుట
నట్టి శ్రీమనుధా[illegible] ♦ యెట్టియెదుట
నట్టి శ్రీమహా[illegible] ♦ యెట్టియెదుట
నట్టి శ్రీమహా[illegible]ంబు ♦ నెట్టియెదుట
నట్టి శ్రీమన్మృగేంద్రంబు ♦ నెట్టియెదుటఁ
గలుష[illegible]మాంధకారంబు ♦ నిలువఁగలదె?
నిర్గత[illegible]దావాగ్ని ♦ నిలువఁగలదె?
ఖలవిలోభపతంగంబు ♦ నిలువఁగలదె?
నీచమోహావికారంబు ♦ నిలువఁగలదె?
నిష్ఠురమదోన్మత్తేభంబు ♦ నిలువఁగలదె?
నింద్యమాత్సర్యవిషఫణి ♦ నిలువఁగలదె—
భవ్యమగునట్టి శ్రీమహి ♦ వంచకమున
కమరపట్టిన మొకవల్లె ♦ నైనఁగాదు;
హస్తమునసట్టి శ్రీమర ♦ సాలయమున
కంబునిధి యొకశీకర ♦ మైనఁగాదు.
వేయుగన్నులవెలయు నా ♦ పేరిమగతులఁ

గన్నుఁగవతోడ నెవ్వాఁడు ◆ గాంచఁగలఁడు?
తూరుపునఁబుట్టి మిన్నెక్కి ◆ తొంగిచూచి
యబ్ధిఁబొంగించి కువలయ ◆ మలరఁజేసి
కమలజాండకటాహంబుఁ ◆ గలయఁ బ్రాఁకి
చలువలనుగ్రుమ్మరించి ప్ర ◆ శాంతినొసఁగు
పావనప్రేమచంద్రికా ◆ పటలమందు
నెంతయమృతంబుగలదొకో ◆ యెవరికెఱుక?
యెంతమాధుర్యమున్నదో ◆ యెవరికెఱుక?
యెంతలావణ్యమున్నదో ◆ యెవరికెఱుక?
యెంతయానందమున్నదో ◆ యెవరికెఱుక?